drie jaar duren moet, eer er een Synode saamkomt, waarop Deputaten voor de zending de vrucht van hun overleg zullen indienen.

Drie jaar is zoo lang.

En toch, al weten we zeer wel, dat Zendingsdeputaten die drie jaar niet stil zullen zitten, toch komt er geen nieuwe gang in het werk, eer de zaken eenigszins geregeld zijn.

Wat we dusver verricht hebben, geeft voor de eeuwigheid, en ook voor de toekomstige ontwikkeling van de natiën in onzen Archipel, o, zoo bitter weinig.

Zóó weinig, dat men soms vragen zou, ware *niets doen* niet beter geweest?

Want vergeet niet, de priesters van den Islam zien op u.

Ge treedt tegen hen op. Ze zien u aan het werk. Ze ontvangen van dat werk een indruk.

En zeg zelf, moet dan die indruk niet allerjammerlijkst zijn, als ze ons zóó zien tobben, en als ze van de Christenen zóó weinig kracht zien uitgaan?

We zijn in de zending niet fanatiek.

We keuren het zelfs af, dat zoo menige kerk buitenslands overijverig in het werk der zending, de waarheid Gods in eigen boezem prijsgeeft.

Op de wijze van werken hebben we onze critiek.

Aan eene kerstening van alle volken der aarde in hun nationaal bestaan gelooven we niet. Vanwaar toch zou dan bij Christus' wederkomst Gog en Magog komen?

Maar op één ding staan we: Als men eenmaal als kerken van Christus het werk der zending aangrijpt, laat ons dan niet tot een spot en tot een belaching van den vreemdeling worden.

Zij het dan een werk met eere.

Een werk waarin liefde, toewijding en kundige, goed geleide energie spreekt.

Acta.

De vraag is opgeworpen, welken titel de uitgave van de Besluiten eener Synodale vergadering zou moeten voeren.

De één had meer sympathie voor het kanselarij-woord *Acta*; de ander vond, dat het beter was „Hollandsch te spreken" en zulk een uitgave *Handelingen* te noemen.

In verband hiermee zij het ons vergund op de schoone uitgave van Dr. Reitsma en Dr. Van Veen te wijzen, waarin ons het Resolutie-boek van de provinciale en particuliere Synoden van Noord-Nederland over de jaren 1572—1620 is afgedrukt, en waarvan thans het tweede deel het licht zag.

Ook deze heeren toch stonden voor dezelfde quaestie.

Ook zij hadden een titel noodig; en hun keuze besliste voor *Acta*. Ze noemden hun werk: *Acta der provinciale en particuliere Synoden enz.*; en deden dit niet, omdat *Acta* het woord is dat uitsluitend in de officieele stukken gebezigd wordt, want b. v. de resolutiën van Noord Holland heeten in het officieele boek: „*Handelyngen*" terwijl die in Zuid-Holland ten titel voert *Acta*. Ook besliste de inhoud van de resolutiën niet, want hoewel verreweg de meeste keeren van *Acta* gesproken wordt, komt toch in den inhoud zoowel het woord *Minuten* als het woord *Acta* voor, en ook het woord *Handelyngen*.

Dat zij den titel van *Acta* gekozen hebben is derhalve alleen uit het *meerder* gebruik in de officieele stukken, en uit het spraakgebruik in de historie van het kerkrecht te verklaren.

Het kerkelijk spraakgebruik namelijk heeft met juisten tact *beide* woorden, én Acta én Handelingen gebezigd, maar in onderscheiden zin.

Het is er mee als met het woord *Notulen*.

Ook in een kerkeraad kon men natuurlijk van *Handelingen* spreken, maar men speent er zich aan, en spreekt bijna zonder uitzondering van *Notulen*, omdat hierdoor verwarring gemeden wordt.

Zegt iemand: „Ik heb aanmerking op de *Handelingen* van den kerkeraad", dan is de eerste opvatting van een gewoon man, dat zulk een iets heeft aan te merken op wat de kerkeraad *gedaan* heeft, en denkt niemand aan de opteekening van het verhandelde.

Bezigt men daarentegen die opteekening het woord *Notulen*, dan is alle vergissing afgemeden, en heeft men dit goede onderscheid, dat onder de *Handelingen* van den kerkeraad verstaan wordt hetgeen de kerkeraad *doet*, en onder *Notulen* datgene wat uit het verhandelde door den kerkeraad wordt opgeteekend.

En zou het nu niet evenzoo staan met het woord *Acta*?

Ook een Synode *handelt*, doet iets, verhandelt allerlei onderwerpen, neemt resolutiën aan en spreekt vonnis. Dit alles nu zijn de *handelingen* van de Synode. Maar teekent men nu uit dit verhandelde de besluiten op, en geeft men aan die opteekeningen officieel gezag, dan gaat het niet wel, om dit nu ook „handelingen" te noemen, wijl men zoodoende hetzelfde woord in tweeërlei beteekenis bezigt; en om die reden bezigt men dan het woord *Acta*.

Dat dit woord aan een andere taal ontleend is, levert geen bezwaar op. *Notulen* is ook aan een vreemde taal ontleend. Ook *Correspondentie*; en toch toen op de jongste Synode een onnoozel man het denkbeeld opperde, om dit voortaan *briefwisseling* te noemen, voelde ieder terstond, dat we dit woord uit onze eigen taal hier niet gebruiken konden, omdat *correspondentie* hier nog iets anders en meer bepaalds uitdrukt.

En vraagt men ons nu, waarom ook wij van oordeel zijn, dat het veiliger en beter is bij dit gebruik te blijven, dan zij het ons veroorloofd te verwijzen naar de Kerkenordening der Gereformeerde kerken.

In die Kerkenordening toch komen *beide* woorden voor, zoowel het woord *Handelingen* als het woord *Acta*, maar juist met datzelfde verschil in beteekenis waarop we wezen.

In Art 32 is van *handelingen* sprake. Het heet daar toch: „De *handelingen* aller samenkomsten zullen met aanroeping des Naams Gods aangevangen en met dankzegging besloten worden."

Wil dit nu zeggen, dat het resolutieboek met een gebed moet aanvangen?

Natuurlijk niet.

Handelingen ziet hier niet op wat de Synode *opteekent*, maar op wat ze *doet*.

En daartegenover lezen we nu in Art. 45: „De kerk in dewelke de classe en desgelijks de particuliere of generale Synode samenkomt, zal zorg dragen dat zij *de Acta* der voorgaande vergadering op de naast komende vergadering bestelle."

Ook hier nu zal niemand in twijfel verkeeren wat bedoeld is. Hier in Art. 45 is nu geen sprake van wat de Synode *deed*, maar van wat in de Synode werd *opgeteekend* En zie, hier staat nu *niet* Handelingen, maar *Acta*.

Is het nu niet het eenvoudigst zich aan dit spraakgebruik van onze Kerkenordening te houden?

Alleen zouden we dan, om zeer accuraat te zijn, *Acta* in *Acten* kunnen veranderen, omdat *Acten* het verdietsche woord is.

Notulen is, gelijk men weet, iets anders dan *Acta*.

Acta zijn de opteekeningen van de besluiten, zonder meer. *Notulen* is de opteekening ook van de discussie.

Acta of *Acten* is hier dus het juiste woord.

En nu is het wel waar, dat onze Staten-Generaal *Handelingen* uitgeeft, maar hiertegen zij opgemerkt, dat de kerk een eigen spraakgebruik en taal heeft; en ten andere dat de Handelingen der Staten-Generaal heel iets anders dan onze Synodale Acten geven. In die *Handelingen der Staten-Generaal* toch wordt van woord tot woord alles weergegeven, wat gezegd is.

Dat geeft dus tot op zekere hoogte metterdaad een kopie van de *Handelingen* en kan dus dien naam voeren.

Wat de Synode uitgeeft zijn daarentegen *niet* de eigenlijke handelingen, maar alleen de resolutiën en besluiten en beslissingen.

Gaf dus ook de Staten Generaal iets uit, dat overeenkomt met onze Synodale Acta, zoo zou men dit ook op politiek gebied stellig geen *Handelingen* noemen, maar *Besluiten* der Staten-Generaal of iets dergelijks.

Er ware hier nog meer over te zeggen, maar het aangevoerde zal, naar we ons voorstellen, genoeg licht over de zaak werpen.

„Acta *ofte* Handelingen" gaat in elk geval niet. Immers *Handelingen* gebruiken wij in dien zin niet meer. Wij zouden dan moeten zeggen: Acta ofte het Beslotene.

En wat men wel eens gezegd heeft, dat *Acta apostolorum* toch vertaald is door *Handelingen der apostelen*, zoo vat toch een ieder, dat hier noch Notulen noch Acten in officieelen zin, maar een stuk *historie* geboden wordt, en dat *Handelingen* hier, over de Vulgaat heen, de vertaling van het Grieksche *Praxeis* geworden is, dat wij thans niet door Handelingen, maar door *Daden* zouden moeten vertalen, of wel *„hetgeen door de apostelen verricht is."*

Recensie.

Twee belangrijke historische studiën, in verband met de *Zending*, zagen het licht.

Een *Biographisch woordenboek van Oost-Indische predikanten*, van *Ds. C. A. L. van Troostenberg de Bruyn*, te Nijmegen bij P. J. Milborn, een groot octavo deel van ruim 500 bladzijden; en de *Oude Zending in Zuid-Afrika* door *A. Nachtigal*, uit het Duitsch vertaald, bij J. H. de Bussy, te Amsterdam.

Beide werken handelen van wat onze vaderen op religieus terrein voor hunne wingewesten deden, en leveren althans het bewijs, dat ze niet stilzaten, en niet zonder vrucht hebben geatbeid.

Vooral het eerste werk mag daarbij hooglijk gewaardeerd, om de ongelooflijke moeite, die de geachte schrijver zich getroost heeft, om het saam te stellen. Alles is er voor nageploegen, alle beschikbaar materiaal is er voor doorsnufteld, en met ijzeren vlijt en wondere nauwkeurigheid is de stof saamgelezen en geschift en geordend.

Zoo wordt onze literatuur over dit onderwerp al volledíger, en kunnen ook onze Zendingdeputaten hieruit leering trekken.

Met het *Levensbrevier*, door Dr. Van Veen, bij J. B. Wolters te Groningen, uitgegeven, hebben we niet veel op. Zulk een aaneenrijging van Bijbelplaatsen, naar verschillende onderwerpen gesorteerd, kan zeker dienst doen voor wie in zijn Bijbel *niet* te wel thuis is, maar is voor goed bestelde kerken overbodig.

Meer nog, zulke boekskens, die uittreksels uit den Bijbel geven, *ontwennen* aan den Bijbel zelven, en doen in dat opricht meer kwaad dan goed.

Evenmin loopen wij weg met het *Repetitieboekje* dat in 138 korte antwoorden den inhoud onzer religie poogt saam te vatten.

Het is met smaak aangelegd. Het tintelt van vernuft in de vinding. Meest loopt het zuiver.

Als dan ook zulke boekskens aanbevelenswaard waren, zou *dit* den palm wegdragen.

Maar . . . en dat is het bezwaar. Het wordt toch weer een *vragenboekje*, en in alle vragenboekjes schuilt zeker onmiskenbaar gevaar.

Acht men metterdaad, dat de *Heidelbergsche Catechismus* of het *Kort Begrip* niet voldoen, hetzij om de verouderde taal, hetzij om nieuw opgekomen ketterijen, goed, laat dan *de kerken* een anderen kleineren Catechismus voor het catechetisch gebruik geven.

Maar . . . particuliere vragenboekjes, hoe goed ook, zijn altoos een gevaar voor de eenheid der kerken.

De historie dezer vragenboekjes is zoo droef.

In een *Israëlietisch* orgaan troffen we een scherp, spottend woord aan over wat we gezegd hadden aangaande de missie onder de Joden. Het werd in dat spottend woord voorgesteld alsof geloof en leven onder de Joden in eere blonk, en alsof onder ons Christenen alles besmet en bezoedeld was.

Aangenaam is het ons daarom hiertegenover een woord te kunnen stellen van den opperrabbijn T. Tal, in zijn *Feestrede*, uitgegeven bij E. M. Cohen te Arnhem.

In dit schoon en bezield gestileerde stuk, schroomt deze opperrabbijn niet, op weemoedigen toon aldus over het opkomend geslacht onder de Joden te klagen:

»O, zeg mij — spreekt Jim. — dat jeugdig geslacht, dat zoo luide mede feest viert, wat is hun dan Synagoge en Thora?

Is dat hun dan waarlijk een dierbaar kleinood, naar welks waardeering en erkentenis zij smachten? Willen zij in waarheid nu Synagoge en Thora gaan eeren en achten en volgen en plaatsen als de richtsnoer huns levens? Of is er niet afval en godsdienstloosheid, is er niet losheid en onwetendheid? Is er niet bederf in het hart van dit geslacht, bederf in de beginselen, bederf in de toepassing.... O uwe gestalte is nog wel schoon. De sporen van koninklijke afkomst zijn niet weggewischt. De adel van uw huis liet nog haar schilden achter. Maar bezoedeld is uw gelaat en smetten zijn er op uw kleederen — En gij viert feest?....

Dit nederige, schoone woord van verootmoediging eert den man, die het uitsprak, en boezemt ons vrij wat meer eerbied in, dan de hooghartige spot van het Israëlietisch blad.

KUYPER.

Voor Kootwijks Scholen.

Ontvangen door Ds. H. W. VAN LOON: Van X. *f* 2.50; van Mej. S. *f* 5; door b.b. diakenen te A. *f* 1.50; door het college van collectanten te A. *f* 12.75; door br. Hein *f* 2; uit het busje van Mej. Harlaar *f* 1.97½; Postbewijs van W. te Katwijk *f* 5; Uniegift van X. te A. *f* 10.

Ontvangen door DS. HOUTZAGERS: Uniegift Scherpenzeel *f* 7.25; van Mevr. de Wed. B. v. B. te A. *f* 12.50; van Joh. v. d. Kooy, Maasland (halvestuivers-vereen.) *f* 5.

Uit de Pers.

Boeiend en schoon is de brief door een behoeftige naar de wereld, dien God met lange krankheid bezocht, aan de *Noordholl. Kerkbode* ingezonden.

Hij was van dezen inhoud:

Zijt gij, geb. lezer, een *gelooviger*, maar die in *behoeftige omstandigheden* verkeert, — *zalig* toch zijt gij den Heere.

»Hoort, mijne geliefde broeders," zegt de Apostel Jacobus »heeft God niet uitverkoren de *armen* dezer wereld om rijk te zijn in het geloof en erfgenamen des koninkrijks, hetwelk Hij belooft, dien die Hem liefhebben?"

Welk een gunst dat uw uitwendige staat aldus voor u beschikt is volgens de keuze uws Hemelschen Vaders, en dat Hij u dien stand toedeelde, welken Hij verkoos voor de voorwerpen Zijner liefde!

Naar den uitnemenden rijkdom Zijner liefde, besloot Hij u *arm* te doen zijn *in deze wereld*, gelijk Jezus was. Hij wist dat dit het beste voor u zou weren, en Hij verkoos u om *rijk* te zijn *in het geloof*.

Uitwendige armoede moest het middel zijn tot uwe bevordering in *geestelijken rijkdom*. Uw gebrek aan tijdelijke goederen, moest u opleiden om meer door het geloof te leven in het genot der geestelijke en onvergankelijke goederen.

O! hoe goedertieren is uw God!

Hij beschikt onze armoede om ons rijk te maken!

Het is om ons nader tot God te brengen ons na der bij Hem te houden en om ons dagelijksche proeven te verschaffen van Zijne dierbare liefde.

Dit zijn eenige van de zalige vruchten des geloofs dat in en door tijdelijke armoede genefend wordt en zij zijn meerder waardig dan alle schatten deser wereld.

Weest dan weltevreden — uw God zal al uwe behoeften vervullen.

Weest dankbaar — gij zijt erfgenamen des Koninkrijks.

Looft uwen God! — geen schepsel, dat nog buiten den hemel is, heeft meerder reden om Hem te loven dan gij hebt.

Hij is de uwe Alles is het uwe.

Wellicht zijt gij ook bezocht, evenals ik het ben, met lichaamsziekte en lijdt gij vele pijnen.

Dit zijn harde beproevingen.

Dezelve blijmoedig te dragen, is de kroon der lijdzaamheid.

Maar — er is kracht beloofd om te kunnen verdoren en — op den Heere wachtende, zult gij dezelve ontvangen, zoodat uitwendige smart inwendige blijdschap baren zal.

Dus lezen wij: »de Heere zal hen ondersteunen op het ziekbed; in zijne krankheid veranderd Hij zijn ganssche leger."

Hij is *zwak*, maar zijn God versterkt hem. »Hij geeft den moeden kracht en vermenigvuldigt de sterkte, dien die geen krachten heeft."

Hij is *ziek* maar God vertroost hem. »Ik zal u de gezondheid doen rijzen en u van uwe plagen genezen!"

Hij lijdt *pijnen*, maar God *verandert* zijn leger, daardoor bidt hij zijne smarten geduldig.

Ziekte kan op zich zelven niet *aangenaam* zijn, maar wel *voordeelig* om hare *vruchten*.

Het is Gods bestelling om door krankheid ons te leeren, onderwerping te oefenen aan Zijnen vrijmachtigen wil.

Zij komt tot de gelooviger met eene boodschap van dierbare liefde; deze bittere beker wordt u gezonden van uwen Hemelschen Vader, die vele genaderijke oogmerken daarmede bedoelt.

Hij wil u verootmoedigen en u doen gevoelen, wat gij zijt en — wat gij verdiend hadt.

Hij wil het zinnelijk genoegen in u bedwingen.

Hij wil u gelegenheid geven tot vermeerdering des geloofs en tot bevordering uwer heiligmaking.

Drink denzelven gewillig uit.

Er is een kostelijke hartsterking op den bodem; derzelver smaak zal uw hart uitlokken in liefde tot God!

Gelukkige ziekte, door welke de geestelijke gezondheid bevorderd wordt!

Geregende pijn, door welke de goedertierende Geneesheer dikwijls den weg baant tot zielsvermaak, ja tot de zoetste uitlatingen van Gods liefde, daarin dat de God der lijdzaamheid en der vertroosting zich zelven zoo komt te openbaren aan hunne ziele, dat zij met de bruid moeten instemmen, zeggende: Hij heeft mij gevoerd in het wijnhuis en Zijne liefde is Zijne banier over mij! Ja, gelijk een appelboom onder de boomen des wouds, alzoo is Zijne liefde, ik zit er onder en zijne vrucht is mijn gehemelte zoet.

O, dikwerf in de bangste benauwdheden geeft de Heere de zoetste genieting en wordt het ervaren, dat de Heere dan Zijne belofte vervult: »Die Mij liefheeft, zal van mijnen Vader geliefd worden en wij zullen tot Hem komen en avondmaal met Hem houden en Hij met Mij.

O, hoe kan het u niet zijn alsof de Heere zoo zeer dicht bij u is dat gij betuigen moet: hoe heilig is deze plaats, ze is niet dan een huis Gods, ja, een poorte des Hemels!

Dan kan soms het harte zingen ook midden in de pijn:

»Wat zal ik met Gods gunsten overlaan
Dien trouwen God voor zijn genâ vergelden?"

Weest daarom goedsmoeds, gij die kweekelingen zijt in vele beproevingen en dankt Hem dat Hij zoo trouw als teeder bezig is in uw harte de beddingen uit te graven opdat te rijker genadestroomen er plaats in kunnen vinden, zalige stroomen van levende wateren, die springen tot in het eeuwige leven!

In dezen brief schuilt een protest tegen het Socialisme, krachtiger en beter dan duizend betoogen van de onhoudbaarheid hunner theorie geven kunnen.

Deze man was arm, was krank, en toch wat rein geluk spreekt uit zijn bezielend en aangrijpend woord!

Een andere inzender liet zich in dezelfde *Kerkbode* over het gewennen aan het kwaad in dezer voege uit:

Toen wijlen Zaalberg in den Haag met zijn vermetele en stoute toespraken, waarin de grondslag van het Christendom, ten aanschouwe van velen, werd omvergeworpen, en toen op het platteland en in de steden zijn voorbeeld werd gevolgd, toen beefden conservatieve, en naar het antique hellende gemoederen. Menschen, die van braafheid en deugd hun grondslag bouwden voor de eeuwigheid, en voor wien Jezus niet meer dan »de groote leeraar" was, zeiden waar moet het heen?

Maar die lieden bleven wat zij waren, zij lieten hunne kinderen, door leeraren voor wier leere zij beefden, onderwijzen, en zij gewenden aan het kwade en hadden er vrede mee. Men gewent aan alles.

Gij herinnert u nog wel, welk een geroep er in uw dorp was toen de meester van school No. 2 verklaarde aan de kinderen, voortaan niet meer te zullen bidden in de school. Neen, maar dat loopt de spuigaten uit. Bad onze oude schoolmeester niet zeer stichtelijk? En wist die oude man het niet goed? En nu met die nieuwigheden! Waar moet het heen?

En men liet toch zijn kind er ter schole gaan, en men gewende er aan, er maar vrede mede te hebben. En men sliep weer in op 't bed, waarop men ontwaakt was. De ontroering was een korte zenuwachtigheid geweest, een nachtmerrie, die men van zich afwierp door op de andere zijde te gaan slapen.

Als ge nog jong en onbedreven en onbeholpen in de wereld optreedt, en ge in aanraking komt met menschen, die met den eenen hoek van den mond ja zeggen, en met den anderen hoek neen dan zegt ge onwillekeurig »zoo'n draaier". En 't ergert u. Naar een stil verborgen plaats zoudt ge willen heen vluchten. Maar als ge ouder geworden zijt ziet ge dat dit meermalen gebeurt in het onderling verkeer, in vergaderingen, in kamers van Staten Generaal, in Gemeenteraden en waar al niet? dan zegt ge: »Hij nam een draai!"

En mogelijk roemt ge nog wel den man, die als zoo'n schaatsenrijder een draai nam en toch bij dat zwaaien staande bleef. Dat getuigt van knapheid in zijn vak. En ge zijt er aan gewend.

In Nederland, zoo vernam ik dezer dagen, wordt jaarlijks aan sterke dranken vermorst, de som van *tachtig millioen*. Wat zoudt ge met dat verloren geld al niet kunnen doen! Hoeveel menschen kleeden! Hoeveel ellende was verholpen. Tachtig maal duizend maal duizend gulden. Wat een sommetje! Maar toen ik het eens meedeelde werd me heel koel geantwoord: Dat is minder dan in België verdronken wordt. Aan getallen der statistiek gewent men zelfs hoe schrikbarend ook.

Ge weet nog wel, hoe ontroerd ge waart, toen ge uw jongen op een leugen betrapt. Ge hebt het kind toen voorgehouden hoe schandelijk het liegen is en gij hebt om de zonde van uw kind geschreid. En nu later het liegen bij dat kind een gewoonte werd, toen hij zoo geniaal liegen kon, toen hebt gij zijn knapheid in stilte bewonderd. Ge waart er aan gewend geworden.

Zie, aan boose dingen gewennen wij, niet omdat het kwaad er minder door wordt, maar omdat het geestelijk gevoel verstompt, omdat het besef van 't kwade afneemt. Het gaat ons menschen vaak als teringlijders. Van dag tot dag worden zij erger, maar »vandaag was de koorts toch iets minder dan gisteren". »Ietwat vlugger, ten minste niet erger." En de koorts is toegenomen, en de kwaal was voortgewoekerd, en de droge hoest was verergerd, en de krachten waren gezonken — maar bij gisteren, och scheelde het zooveel niet.

Houd het geestelijk besef der zonde levendig. Aan 't kwade te wennen is een zeer veeg teeken. Sterk u daarom dagelijks met overdenking van Gods Woord. Houd het volmaakte u voor oogen. Wees volmaakt gelijk uw hemelsche Vader volmaakt is.

Verval ik in den toon van een zedemeester? Ik hoop het niet. Dan vrees ik, dat ge ook daaraan al gewend zijt.

Dit is de werkelijke gang van zaken naar waarheid geteekend.

En juist wijl dit de gang van zaken is, drongen wij steeds zoo sterk aan op breken met het *Conservatisme*.

Want het Conservatisme in zijn goed bedoelen en zwak handelen is juist wat deze »vriend van de *Noordholl. Kerkbode*" hier zoo naar waarheid, en als uit het leven, teekent.

KUYPER.

Buitenland.

Duitschland. Toestand der Pruisische landskerk.

In een tijdsverloop van twee jaren is er veel verandering in de Pruissische landskerk gekomen. Velen van hare beste zonen en van hare uitstekendste leiders zijn haar door den dood ontvallen. Men denke slechts aan de namen van Von Kleist-Retzow, Hegel, Prof. Grau, Von Gerlach, J. Weber en anderen. Van het bestuur der Algemeene Synode dat uit *zeven* leden moet bestaan, zijn feitelijk nog slechts een tweetal in functie. Ook is de Opper-kerkeraad anders samengesteld dan te voren, en naar wij vreezen is het positief element in genoemd lichaam er niet op versterkt geworden.

De verkiezingen voor den Rijksdag hebben aangetoond, dat de wateren van het socialisme bijna overal zijn heengestroomd en in toenemende mate, en naar gelang de sociaal-democratische denkbeelden meer ingang vinden, vermindert de invloed der kerk, al zijn de socialisten er nog niet toe gekomen om in massa de landskerk te verlaten.

De aanvallen door de Ritschliaansche school op de Apostolische belijdenis gedaan, waarbij de Berlijnsche hoogleeraar Harnack voorging, hebben bewezen, dat het vulgaire rationalisme, dat een eeuw geleden de landskerk verwoestte, door een verkapt rationalisme vervangen is, dat zijn invloed op de hoogescholen en in de kerken krachtig doet gevoelen.

Dat er in Pruissen mannen gevonden worden, die voor dezen toestand een open oog hebben, bewees de jongste Augustus-conferentie die den 29sten dier maand te Berlijn gehouden werd. In de openingsrede wees men er reeds op, dat meineed en zelfmoord hand over hand toenemen, terwijl de kerk, die geroepen is om het heelsap voor al die jammeren te bereiden, uit haar eigen schoot de vijanden van het rechte geloof heeft gebaard.

Een der sprekers wees er op, dat het godsdienstonderwijs in de gymnasia een ondergeschikte plaats inneemt, dat op de Universiteiten het geloof door een ontkennende critiek op den Bijbel en door de Ritschliaansche dooleer geschokt wordt, dat bij de Theologische examina de belijdenis der candidaten geenszins in aanmerking komt, dat volgers van Ritschl als predikanten dienende de gemeente verwoesten; dat het kerkbestuur door den Staat gebonden is; terwijl daarin rechtsgeleerden, omtrent wier belijdenis men in het onzekere verkeert het hoogste woord spreken, en het bestuur zelf te weinig zijn gezag doet gelden.

Een der sprekers, pastor Quistorp, betoogde, dat niet een der Universiteiten van de Ritschliaansche smet bevrijd gebleven was, zoodat men zich de vraag doen moest, of men de jonge theologen, om in de reine leer onderwezen te worden, niet liever naar Amerika zenden zou.

Het opperen van deze vraag gaf veel ontroering in de vergadering, en deed menigeen het woord nemen om pastor Quistorp tegen te spreken. Men vereenigde zich eindelijk in het plan om te trachten invloed van de zijde der kerk op het benoemen van hoogleeraren te verkrijgen.

Opmerkelijk is het, dat men het Ritschlianisme of opkomend modernisme wil bestrijden door de voornaamste Ritschliaansche boeken te wederleggen, en ook de brochures, die van die zijde uitgegeven worden, aanstonds te bestrijden.

Deze tactiek zal zeker onprofijtelijk blijken. Men verbruikt dan schier al zijn kracht om de dwaling te bestrijden, terwijl men veel meer er zich op moest toeleggen om te ontwikkelen wat de Luthersche belijdenis inhoudt tegenover de troostelooze ledigheid van het moderne rationalisme. Van de vergaderden scheen alleen de Oberpfarrer von Gerlach dit in te zien, doch zijn woord vond geen weerklank. Daarom kunnen wij zeggen, dat de gehouden vergadering den naam eener »Luthersche" conferentie niet dragen kan. Bijna alles wat er verhandeld werd, had men evengoed op eene vergadering van de »Positieve Unie", waarvan Stöcker de ziel is, kunnen verhandelen.

Frankrijk. Een noodkreet over de verwoestingen door de nieuwe school aangericht.

De heer Ch. Luigi, die sedert den dood van Léon Pilatte de hoofdartikelen van de *Eglise Libre* schrijft, heft in genoemd blad een noodkreet aan over de steeds meer uitbrekende ketterijen van de z. g. nieuwe school. Hij vindt het jammer dat er in Frankrijk, Zwitserland en Duitschland geen Unitarische kerk gevonden wordt, gelijk in Engeland en de Vereenigde Staten, dan konden de mannen van de nieuwe school zich bij die Unitarische kerk voegen, en kon een iegelijk weten, dat zij met de belijdenis der Christelijke kerk gebroken hebben. Doch nu blijven de aanhangers der nieuwe school leden van eene kerk, die den naam heeft van »Evangelisch" of orthodox te zijn en daarom worden hunne geschriften door velen zonder argwaan ontvangen, en zoodoende des te gevaarlijker. Of de mannen der nieuwe school echter te bewegen zouden zijn, om zich te voegen bij een Unitarisch genootschap, d. i. eene vereeniging die de Drieëenheid loochent en daarom buiten het terrein der Christelijke kerk zich plaatst, is zeer de vraag. Ook in Nederland kunnen de modernen zich aansluiten bij de Remonstrantsche kerk of bij de Vrije gemeente te Amsterdam, en ook in Duitschland bestaan dergelijke »vrije gemeenten", doch de moderne predikanten schijnen over het algemeen weinig lust te hebben zich daarbij aan te sluiten.

Het artikel van den heer Luigi is geïnspireerd door het verschijnen van een boek van den Zwitserschen predikant P. Chapuis, predikant der nationale Woodtlandsche kerk. Het jammerlijkst vindt de schrijver het, dat de nieuwe ketterij zich voordoet in die kringen en in die kerken, die tot hiertoe voor zeer orthodox gehouden werden. Daarom trekt de nieuwe leer de aandacht haast niet. »De ketterij sluipt in ons midden, zeer zachtkens, zonder dat wij er op letten, ten minste zonder dat wij er op letten gelijk het ons betaamde. Verleden jaar heeft een hoogleeraar in de dogmatiek de hoofdstelling dier ketterij kunnen verkondigen bij de heropening der lessen van een onzer faculteiten, zonder dat het publiek er zich veel van aangetrokken heeft. Heeft de christelijke pers ook maar melding gemaakt van het feit?"

Er is iets onrustbarends in die langzame en trapsgewijze verwoesting van het Christendom, die naast ons plaats grijpt. Niet zonder wederstand, Gode zij dank; de waarheid heeft hare verdedigers gevonden, en wij vertrouwen dat God er een legioen zal verwekken, die met wetenschap en geloof gewapend zal zijn. Maar het plan van verwoesting draagt eigenaardige kenmerken, die men in andere tijdperken niet gezien heeft. Men maakt heden een steen los, morgen een andere, heel in de stilte, met behulp, zegt men, van de historische critiek: wat is meer gewettigd en onschuldiger? Op dit oogenblik is het de fundamenteele steen van het gebouw, de ware, eeuwige Godheid van den Verlosser, dien men in den afgrond zoekt te stooten. Maar de menschen die het doen, noemen zich zeer »evangelisch", en denken ook dat zij het zijn; zij spreken in naam van hunne Christelijke ondervinding (bevinding), het is hunne bedoeling om ons op te bouwen! Het is er om te doen, om ons beter de menschheid van den Zaligmaker te doen verstaan, waarvan, naar het schijnt, de kerk nooit iets begrepen heeft, o. a. Pascal, schoon hij met bewondering eene beroemde bladzijde van dien schrijver aanhaalt. Doch om eene theologie, die men voor onvolmaakt houdt, te verbeteren, offert men het wezenlijke van het leerstuk op. Het wonderlijkst is, dat de schrijvers van die school verzekeren en zelfs zich zelven overtuigd hebben, dat zij nog gelooven aan de Godheid van Jezus Christus. Indien deze beweging voortgang hebben moest, en zich uitbreidde, als er niet eene krachtige reactie tegen opkwam, dan zouden wij uit het Christendom gaan door dien krommen weg, met verraderlijke omwegen, welke weg nog omzoomd zou zijn met bloemen; wij zouden er uitgaan in naam van het Christelijke leven, terwijl wij geestelijke liederen zongen."

Luigi zegt nog, dat de nieuwe Socinianen handelen in naam der historische critiek. Als staaltjes dier critiek haalt hij aan, dat Chapuis